

Даниял кітабы - Жүз алпыс бесінші

Пайғамбарлық өрнектің ашылуы: Ескендір Зұлқарнайыннан қазіргі Римге дейін

Jeff Pippenger

2024-03-29

Енді біз Ескендір Зұлқарнайынның кенеттен қаза табуынан кейін орын алған, 538 жылдан бастап 1798 жылғы ақырзаман уақытына дейінгі кезеңді бейнелейтін тарихты қарастырамыз.

Ол орнынан тұрған кезде, оның патшалығы быт-шыт болып күйреп, көктің төрт желіне қарай бөлініп кетеді; бірақ оның ұрпағына өтпейді, әрі оның жүргізген үстемдігіне сай да болмайды; өйткені оның патшалығы тамырымен жұлынып, солардан өзге басқаларға беріледі. Оңтүстіктің патшасы күшейеді, сондай-ақ оның әміршілерінің бірі де; бірақ ол одан да күштірек болып, билік жүргізеді; оның билігі зор билік болады. Жылдардың ақырында олар өзара одақтасады; өйткені келісім жасау үшін оңтүстіктегі патшаның қызы солтүстіктегі патшаға келеді; бірақ ол өз қолының қуатын сақтап қала алмайды; ол да, оның қолы да тұра алмайды; қайта, ол да, оны алып келгендер де, оны туған да, сол замандарда оны қолдаған да ұсталып беріледі. Бірақ оның түп-тамырынан шыққан бір бұтақ оның орнына көтеріледі; ол әскермен келіп, солтүстіктегі патшаның қамалына кіріп, оларға қарсы әрекет жасап, жеңіске жетеді. Сондай-ақ олардың тәңірлерін, құйма мүсіндерін, күміс пен алтыннан жасалған қымбат ыдыстарын тұтқынға алып, Мысырға әкетеді; әрі ол солтүстіктегі патшадан көп жылдар бойы аман қалады. Содан кейін оңтүстіктің патшасы оның патшалығына кіреді де, өз жеріне қайтып оралады. Даниял 11:4-9.

Ақырында, Александр Македонскийдің патшалығы бөлініп кеткеннен кейін, бұрынғы патшалықты билеу үшін күрескендер екі негізгі патшалыққа айналды. Олардың бірі Александрдың бұрынғы империясының оңтүстігін, ал екіншісі солтүстігін бақылауында ұстады. Сол сәттен бастап пайғамбарлық баяндауда олар жай ғана оңтүстіктің патшасы және солтүстіктің патшасы деп аталады. Әлемдік үстемдік үшін күрес тек солтүстіктің патшасы мен оңтүстіктің патшасының арасында ғана бейнеленетін деңгейге жеткен соң, сол екі патшалықтың рәміздері бүкіл тарау бойы сақталады.

Бесінші аятта оңтүстіктің патшасы орнығып, қуатты болады; бірақ солтүстіктің патшасы да қуатты, әрі оның патшалығы бұдан да үлкен. Алтыншы аятта оңтүстіктің патшасы солтүстік патшалығымен одақ құруды ұсынады. Бейбітшілік келісімі оңтүстіктің патшасының өз қызын солтүстіктің патшасына беруі арқылы бекітіледі, сөйтіп солтүстіктің патшасы оған үйленіп, олардың одағын әулеттік байланыспен заңдастыруы керек болды. Солтүстіктің патшасы бұған келісті, өз әйелін шетке шығарып, оңтүстіктен келген ханшаға үйленді, сөйтіп одақ күшіне енді.

Ақырында оңтүстіктің ханшайымы ер бала туады, бірақ түптің түбінде солтүстіктің патшасы өзінің жаңа әйелінен жалығып, оны, алғашқы әйеліне істегеніндей, шетке ысырып қояды да, өзінің алғашқы әйелін қайта қабылдайды. Алайда бастапқы әйелі қайтадан орнына келтіріліп, қолайлы сәт туған бойда, ол солтүстіктің патшасын, оның оңтүстіктен алған қалыңдығын, оның баласын және оның бүкіл мысырлық нөкерлерін өлтіреді. Бастапқы әйелдің оңтүстіктің ханшайымы мен оның баласын өлтіру әрекеті оңтүстіктің ханшайымының әулетін қаһарға мінгізеді, сөйтіп оның бауырларының бірі әскер көтеріп, солтүстіктің патшалығына шабуыл жасайды.

Оңтүстіктің әскері солтүстіктің патшасын жеңеді, содан кейін солтүстіктің патшасын өлтірген бірінші әйелі, оның оңтүстіктен алған қалыңдығы және баласы өлім жазасына кесіледі. Бастапқы әйелдің ұлы, әкесінің өлімі кезінде солтүстіктің билеуші патшасы болып тағайындалған еді, тұтқынға алынып, оңтүстіктің патшасы тарапынан Мысырға әкетіледі; онымен бірге бұрынырақтағы шайқастарда солтүстік патшалық оңтүстік патшалықтан тартып алған кейбір мысырлық жәдігерлер мен пұттар да қайтарылады. Мысырға жеткен соң, тұтқынға түскен солтүстік патша аттан құлап, қайтыс болады. Урия Смит бұл тарихты төмендегідей айқындайды.

“6-АЯТ. Жылдардың соңында олар өзара қосылады; өйткені оңтүстіктің патшасының қызы келісім жасау үшін солтүстіктің патшасына келеді; бірақ ол өз билігінің күшін сақтай алмайды; ол да, оның билігі де орнығып тұра алмайды; бірақ ол өзімен бірге келгендермен, оны туған әкесімен және сол уақыттарда оны қуаттандырғанмен қоса беріліп кетеді.”

Мысыр мен Сирия патшаларының арасында соғыстар жиі болып тұрды. Бұл әсіресе Мысырдың екінші патшасы Птоломей Филадельф пен Сирияның үшінші патшасы Антиох Теосқа қатысты еді. Ақырында олар мынадай шартпен бітім жасауға келісті: Антиох Теос өзінің бұрынғы әйелі Лаодиканы және одан туған екі ұлын аластатып, Птоломей Филадельфтің қызы Береникеге үйленуге тиіс болды. Соған сәйкес Птоломей өз қызын Антиохқа апарып, онымен бірге орасан зор жасау берді.

“Бірақ ол қолдың күшін сақтап қала алмайды;” яғни оның Антиохпен болған ықпалы мен билігін. Іс те дәл солай болды; өйткені көп ұзамай-ақ, бір құмарлық сезімінің жетегінде, Антиох өзінің бұрынғы әйелі Лаодиканы және одан туған балаларын қайтадан сарайға қайтарды. Сонда пайғамбарлық былай дейді: ‘Ол [Антиох] та, оның қолы,’ немесе ұрпағы да, ‘тұра алмайды’. Лаодика қайтадан ілтипат пен билікке ие болған соң, Антиох өз мінезінің тұрақсыздығымен оны тағы да масқаралап, Берениканы қайта шақырып алар ма екен деп қорықты; әрі мұндай жағдайдан сақтанудың әсерлі кепілі оның өлімінен басқа еш нәрсе емес деп ойлап, көп ұзамай оны улап өлтіруге себеп болды. Сондай-ақ оның Береникадан туған ұрпағы да патшалықта оның мұрагері болмады; өйткені Лаодика істі өз дегенінше жүргізіп, тақты өзінің тұңғыш ұлы Селевк Каллиник үшін қамтамасыз етті.”

«Бірақ мұндай зұлымдық ұзақ уақыт жазасыз қала алмады, мұны пайғамбарлықтың әрі қарайғы алдын ала айтуы да, кейінгі тарихтың дәлелдеуі де көрсетеді.»

“7-АЯТ. Бірақ оның тамырларынан шыққан бір бұтақ оның орнына көтеріледі; ол әскермен келіп, солтүстіктің патшасының бекінісіне кіреді, оларға қарсы әрекет жасап, жеңіске жетеді. 8. Сондай-ақ олардың құдайларын, әміршілерімен бірге, күміс пен алтыннан жасалған қымбат ыдыстарын тұтқынға алып, Мысырға алып кетеді; және ол солтүстіктің патшасынан ұзағырақ жылдар бойы тұрады. 9. Сөйтіп оңтүстіктің патшасы өз патшалығына келіп, өз жеріне қайтады.”

Береникамен бір түбірден тараған осы бұтақ — оның бауыры Птолемей Евергет еді. Ол өз әкесі Птолемей Филадельфтің орнына Мысыр патшалығында таққа отырысымен-ақ, қарындасы Берениканың өлімі үшін кек алуға жалындап, орасан зор әскер жинап, солтүстіктің патшасының, яғни Сирияда анасы Лаодикамен бірге билік құрған Селевк Каллиниктің жеріне басып кірді. Және ол оларға қарсы үстем шығып, тіпті Сирияны, Киликияны, Евфраттың ар жағындағы жоғарғы аймақтарды және бүкіл Азияның дерлік бәрін жаулап алуға дейін барды. Бірақ Мысырда оның үйіне қайтуын талап еткен бүлік шыққанын естіген соң, ол Селевк патшалығын тонап, қырық мың талант күміс пен асыл ыдыстарды, сондай-ақ құдайлардың екі мың бес жүз мүсінін алып кетті. Солардың арасында бұрын Камбиз Мысырдан алып, Парсыға әкеткен мүсіндер де бар еді. Тұтастай пұтқа табынушылыққа берілген мысырлықтар Птолемейге, оның осылайша көп жылдардан кейін өздерінің тұтқынға түскен құдайларын қайтарып бергені үшін, құрмет ретінде Евергет, яғни Игілік Жасаушы деген атақ берді.

«Епископ Ньютонның айтуынша, бұл — көне тарихшылардан алынған Иеронимнің баяндамасы; бірақ, оның айтуы бойынша, осы жайттардың бірқатарын растайтын әлі күнге дейін сақталған өзге де авторлар бар. Аппиан бізге Лаодика Антиохты өлтіргенін, ал одан кейін Берениканы да, оның баласын да қазаға ұшыратқанын; ал сол кісі өлтірулердің кегін алу үшін Филадельфтің ұлы Птоломейдің Сирияға басып кіріп, Лаодиканы өлтіріп, Вавилонға дейін барғанын хабарлайды. Полибийден біз Евергет деген лақап атпен белгілі Птоломейдің өзінің қарындасы Берениканың қатыгездікпен азапталуына қатты ашуланып, әскерімен Сирияға жорық жасап, кейіннен бірнеше жыл бойы Мысыр патшаларының гарнизондары ұстап тұрған Селевкия қаласын алғанын білеміз. Осылайша ол солтүстік патшасының қамалына кірді. Полиэн Птоломейдің соғыссыз да, шайқассыз да Таурус тауынан Үндістанға дейінгі бүкіл елге өз билігін орнатқанын растайды; бірақ ол мұны қателесіп ұлына емес, әкесіне телиді. Юстин егер Птоломей Мысырға ішкі бүліктің салдарынан кері шақырылып алынбағанда, ол Селевк патшалығының түгеліне ие болар еді деп мәлімдейді. Осылайша оңтүстік патшасы солтүстік патшасының иелігіне кіріп, пайғамбар алдын ала айтқандай, өз еліне қайта оралды. Сондай-ақ ол солтүстік патшасынан ұзақ өмір сүрді; өйткені Селевк Каллиник сүргінде, аттан құлап қайтыс болды; ал Птоломей Евергет одан кейін тағы төрт не бес жыл өмір сүрді». Урия Смит, *Daniel and the Revelation*, 250–252.

Римге, демек солтүстік патшаға тән пайғамбарлық сипаттың бірі — таққа орнығу үшін үш географиялық кедергіні бағындыруы қажет. Александрдың күйреген патшалығынан кейінгі алғашқы солтүстік патша Птоломейдің (оңтүстік патшаның) қол астында б.з.д. 316 мен 312 жылдардың арасында біраз уақыт қолбасшы болып қызмет еткен Селевк Никатор арқылы орнықты. Бесінші аят бұл жайтты: «Оңтүстік патша күшейеді, сондай-ақ оның әмірлерінің

бірі; ол одан да күштірек болады», — деп баяндай отырып көрсетеді. Птоломей оңтүстік патша еді, әрі оның Птоломейден күштірек болуға тағдырланған бір қолбасшысы (оның әмірлерінің бірі) болды; ал бесінші аяттың соңғы сөйлемінде: «және билік жүргізеді; оның билігі ұлы билік болады», — делінеді. Птоломейдің қолбасшысы Селевк солтүстік патшалардың алғашқысы болуға тиіс еді. Алайда Селевктің солтүстік патша болуы үшін, оған оңтүстік патшадан бөлініп шығуы, содан кейін үш географиялық аймақты бағындыруы қажет болды.

Селевк бағындырған алғашқы аймақ б.з.д. 301 жылы Шығыс болды. Содан кейін ол б.з.д. 286 жылы Батысты (оны Кассандрдың мирасқоры иеленіп келген еді) бағындырды, ал кейін б.з.д. 281 жылы Лисимахты жеңген кезде Солтүстіктегі үшінші иелігін алды. Солтүстік патшасы б.з.д. 281 жылы таққа отырғызылды.

Кейінірек оңтүстік патшамен жасалған бітім шарты б.з.д. 252 жылы жүзеге асты. Алты жылдан кейін, б.з.д. 246 жылы, Береника (оңтүстіктің ханшайымы), оның ұлы және оның бүкіл нөкерлері өлімге кесілді. Осыдан кейін оңтүстік патша Лаодикенің ұлы Селевк Каллиникті тұтқынға алып, оны өзімен бірге Мысырға алып кетті; сонда ол аттан құлап, қаза тапты. Солтүстіктің бірінші патшасының билігі б.з.д. 281 жылдан б.з.д. 246 жылға дейін созылды, бұл отыз бес жылға тең.

Он бірінші тараудағы солтүстіктің алғашқы патшасы таққа орнығуы үшін үш географиялық кедергіні бағындырды. Пұтқа табынушы Рим де таққа орнығуы үшін үш географиялық кедергіні бағындырды [Қараңыз: Даниял 8:9], ал Папалық Рим таққа орнығуы үшін үш географиялық кедергіні бағындырды [Қараңыз: Даниял 7:20]. Қазіргі Рим де таққа орнығуы үшін үш географиялық кедергіні бағындырады [Қараңыз: Даниял 11:40–43].

Таққа орнағаннан кейін, солтүстіктің алғашқы патшасы отыз бес жыл билік жүргізді. Таққа орнағаннан кейін, пұтқа табынушы Рим бір «уақыт» бойы (үш жүз алпыс жыл) билік жүргізді. Таққа орнағаннан кейін, папалық Рим «бір уақыт, уақыттар және жарты уақыт» бойы (бір мың екі жүз алпыс жыл) билік жүргізді. Таққа орнағаннан кейін, қазіргі Рим бейнелі қырық екі ай бойы (сондай-ақ «бір сағат» деп те көрсетілген) билік жүргізеді.

Уайт қарындас бізге «Даниял кітабының он бірінші тарауында жазылған тарихтың едәуір бөлігі қайта қайталанатынын» хабарлайды. Содан кейін ол отыз бірінші тармақтан отыз алтыншы тармаққа дейін келтіріп, «осы сөздерде сипатталғанға ұқсас көріністер орын алады» дейді. Сол тармақтарда папалық Рим («қирау әкелетін жиіркеніш») 538 жылы таққа «қойылады», содан кейін ол Құдай халқын «көп күндер» бойы (бір мың екі жүз алпыс жыл) қудалайды, алғашқы «қаһар» 1798 жылы аяқталғанға дейін. Отыз бірінші тармақтан отыз алтыншы тармаққа дейінгі тарих он бірінші тараудың соңғы алты тармағында қайталанатын, бірақ бұл тарих бесінші тармақтан тоғызыншы тармаққа дейін де мүлтіксіз рәуіште алдын ала бейнеленген еді.

Б.з.д. 281 жылы Селевктің солтүстіктің патшасы ретінде орнығуы 538 жылға сәйкес келеді. Екеуі де үш географиялық кедергіні бағындырудың аяқталу сәтіндегі солтүстіктің патшасының таққа отыруын бейнелейді. Папалық билік кезеңі бірнеше түрде өрнектеледі:

бір мың екі жүз алпыс күн, қырық екі ай, уақыт, уақыттар және жарты уақыт, бір мерзім, және үш жарым жыл. Селевктің билігі отыз бес жылға созылды, ал отыз бестің оннан бірі, немесе ондығы, үш жарымға тең. Отыз бес жылдың оннан бірі сондай-ақ “үш бүтін оннан бес” (3.5) жыл түрінде де беріледі. “Үш жарым” — папалық билік кезеңінің нышаны.

Папалық 1798 жылы, оңтүстіктің патшасы Наполеон Бонапарт («бақытты ұл» деген мағынаны білдіреді) өз генералын папаны тұтқынға алуға жіберген кезде, өлімші жарақатын алды. Бір жылдан кейін, 1799 жылы, папа жер аударылуда қайтыс болды; дәл сол сияқты, оңтүстіктің патшасы тұтқынға алған солтүстіктің алғашқы патшасы да солай қаза тапқан еді. Селевк Каллиник Мысырда тұтқында жүрген кезінде аттан құлап қайтыс болды. Папа аңның үстіне мінген сол тұлға болатын. Аң папаның өзінің шайтандық істерін жүзеге асыру үшін пайдаланған саяси жүйесін бейнеледі. Сол аң 1798 жылы өлтірілді, ал аңның үстіне мініп, оның үстінен билік жүргізген папа бір жылдан кейін қайтыс болды. Селевк Каллиник аттан — өзі мінген аңнан — құлап қаза тапты. 1798 және 1799 жылдардағы папалықтың тұтқындалуы солтүстіктің алғашқы патшасының тұтқындалуы арқылы кемел түрде бейнеленген еді.

Оңтүстіктің патшасының солтүстіктің патшасына қарсы қаһарының туындауына бейбітшілік келісімінің бұзылуы себеп болды; бұл Береникадан (оңтүстіктік қалыңдықтан) бас тартумен және кейін оның Лаодикенің қолынан қаза табуымен бейнеленген. Наполеон 1797 жылы Революциялық Франция мен папалық мемлекеттердің арасында бейбітшілік келісімін жасасты. Бұл шарт Италияның Анкона өңіріндегі Толентино қаласының атымен аталды, өйткені келісім сол жерде жасалып, қол қойылған еді. Ол 1798 жылдың ақпанында Франция папаны тұтқынға алған кезде ресми түрде күшін жойды. Келісімнің бұзылуының себебі — Францияның өз Революциясын таратуға ұмтылысы болды.

Наполеонның генералы Дюфо 1797 жылы сол кездегі Францияның билеуші үкіметі — Директория жіберген француз экспедициялық күштерінің құрамында Римде болды. Генерал Дюфоның Римде болуы да қамтылған Францияның Италияға жасаған экспедициясының мақсаты — Италия түбегінде француз революциялық күштері құрған, қысқа ғұмырлы тәуелді мемлекет болған Рим Республикасын қолдау еді. Осы кезеңде француздар Еуропа бойынша революциялық қозғалыстарды қолдауға және революциялық мұраттарды таратуға белсенді түрде қатысып отырды. Италияда олар монархияларды құлатып, Француз Республикасының үлгісі бойынша республикалар орнатуға ұмтылды.

Дюфоның Римдегі болуы мен әрекеттері консервативтік топтардың, соның ішінде Папа мемлекеттерін жақтаушылар мен жергілікті ақсүйектердің қарсылығын туғызды. 1797 жылғы желтоқсанда француз әскерлері мен Папа мемлекеттерін жақтаушылар арасындағы қақтығыс барысында генерал Дюфо өлтірілді, сөйтіп келесі жылы Наполеонның генерал Бертъені папаны тұтқынға алу үшін жіберуіне сылтау жасалды. Оңтүстіктің және солтүстіктің патшалары арасындағы бұзылған бітім шарты екі тарихта да солтүстік патшаның оңтүстік патшаның қолына тұтқынға түсуіне түрткі болды.

Сегізінші аятта былай делінген: «сондай-ақ олардың тәңірлерін, әміршілерімен бірге, күміс пен алтыннан жасалған қымбат ыдыстарымен қоса, Мысырға тұтқын етіп алып кетеді». Птолемей осы аяттың орындалуына сай Мысырға қайтып келген кезде, мысырлықтар оған солтүстік патша бұрын олардан тартып алған пұттары мен жәдігерлерін қайтару жолындағы еңбегі үшін мадақ ретінде «Евергет» (Игілік Жасаушы) деген атақ берді. 1798 жылы француздардың Римді тонауы орын алды. Тарихшылардың жазуынша, бір ғана күннің өзінде қаладан күшті әскери күзеттің қарауымен ат жеккен бес жүз арбаның шығып бара жатқаны көрінген.

Шеруде Франция Толентиноның бұзылған бітім шартына сәйкес иемденіп жатқан сансыз көп көне мүсіндер мен Қайта өрлеу дәуірінің картиналары болды. Сол көркем туындылардың қатарында Лаокоон тобы, Бельведер Аполлоны, Өліп бара жатқан галл, Купидон мен Психея, Наксостағы Ариадна, Медичи Венерасы, Тибр мен Нілдің алып мүсіндері; Рафаэльдің гобелендері мен картиналары, соның ішінде «Трансфигурация», «Мадонна ди Фолиньо», «Мадонна делла Седиа», Тицианның «Санта Конверсационе» туындысы; сондай-ақ басқа да көптеген шығармалар бар еді. Бұл ұрланған қазыналар 1807 жылы ашылған Луврдағы Наполеон мұражайында бірнеше жылдан кейін ғана көрмеге қойылды. Птолемей мысырлықтардың қазыналарын қайтарғаны үшін дәріптелгендей, Римнен әкелінген қазыналар да мұражайдың Наполеон атымен аталған бөлігіне орналастырылды.

Бесінші аяттан тоғызыншы аятқа дейінгі аралық 538 жылы басталып, 1798 және 1799 жылдары аяқталатын тарихқа мүлтіксіз параллель болып табылады. Олар осы тараудың соңғы алты аятында бейнеленген отыз бірінші аяттан отыз алтыншы аятқа дейінгі мәтінмен сәйкес келеді; бұл аяттар қазіргі Римнің үш кедергіні жеңіп, ақырында өзіне көмектесер ешкім болмай ақырына жетуі арқылы соңғы рет күш-қуатқа ие болуын сипаттайды. Оныншы аят содан кейін 1989 жылдың тарихына жүгінеді.

Бірақ оның ұлдары қозғалысқа келіп, көптеген зор күштерді жинайды; олардың бірі міндетті түрде келіп, тасқындай асып өтіп кетеді; содан кейін ол қайта оралып, өз бекінісіне дейін соғысқа жігерленеді. Даниел 11:10.

Оныншы аяттың тарихи орындалуы 1989 жылды бейнелейді: сол кезде папалық Рональд Рейганмен құпия одақ құрып, Кеңес Одағын «тасқындап өтіп», «басып өтті», ал Перестройканың салдарынан Кеңес Одағы (КСРО) ыдырап, оның тек қамалы (Ресей) ғана қалды.

Ақыр заман кезінде оған оңтүстіктің патшасы түрткі болады; ал солтүстіктің патшасы арбалармен, салт аттылармен және көптеген кемелермен оған құйын іспетті лап қояды; ол елдерге басып кіріп, тасып өтіп кетеді. Даниял 11:40.

Оныншы аяттың тарихы б.з.д. 246 жылы оңтүстіктің патшасының солтүстіктің патшасын жаулап алуына қарсы жасалған қарымта әрекетті бейнелейді және 1798 жылы оңтүстіктің патшасының солтүстіктің патшасын жаулап алуына қарсы жасалған қарымта әрекеттің типі болып табылады. Қыркыншы аят 1798 жылғы ақыр заманмен басталды; сол кезде

оңтүстіктің патшасы (атеистік Франция) солтүстіктің патшасына (папалық билікке) өлім жарасын салды, әрі ол 1989 жылғы ақыр заманда Кеңес Одағының күйреуімен орындалды. 1798 жылғы ақыр заман қырқыншы аятта: «Ақыр заман болғанда, оңтүстіктің патшасы оған қарсы сүзіседі»,— деген тіркеспен бейнеленген. Аяттың соңғы бөлігін бөліп тұрған «қос нүкте» (:) 1989 жылғы келесі «ақыр заманды» белгілейді. «Ал солтүстіктің патшасы оған қарсы құйын сияқты, арбалармен, салт аттылармен және көптеген кемелермен аттанады; ол елдерге кіріп, тасып өтіп кетеді.»

Біз бұл зерттеуді келесі мақалада жалғастырамыз.

«Іс-қимыл сахнасына шыққан әрбір халыққа жер бетінде өз орнын иеленуге рұқсат етілді, сонда оның “Бақылаушы мен Қасиетті Кісінің” мақсатын орындай ма, жоқ па екені көрінсін деп. Пайғамбарлық дүниенің ұлы империяларының — Бабылдың, Мидия-Парсының, Грекияның және Римнің — өрлеуі мен құлауын бейнелеп көрсетті. Бұлардың әрқайсысымен, қуаты бұлардан кем халықтардағыдай, тарих қайтадан қайталанды. Әрқайсысының сыналуды кезеңі болды, әрқайсысы сәтсіздікке ұшырады, олардың даңқы солды, құдіреті кетті, ал олардың орнын басқасы басты....»

«Қасиетті Жазбаның беттерінде айқын көрсетілген халықтардың көтерілуі мен құлауынан олар жалаң сыртқы және дүниелік даңқтың қаншалықты түкке тұрғысыз екенін үйренуі керек. Бар билігімен және салтанатымен, біздің дүниеміз содан бері теңдесін көрмеген — сол заманның адамдарына соншалықты берік әрі мәңгілік болып көрінген билік пен салтанатымен — Бабыл қаншалықты толықтай ғайып болды! “Шөптің гүлі” секілді ол құрып кетті. Құдайды өз негізі етпегеннің бәрі де осылай құриды. Тек Оның ниетімен тығыз байланысқан және Оның мінез-құлқын білдіретін нәрсе ғана төтеп бере алады. Біздің дүниеміз білетін бірден-бір берік нәрсе — Оның принциптері». Education, 177, 184.